

The purpose of the article is to study the basics of forming the civic position of students in the process of the patriotic education. To achieve this goal, methods of analysis of the scientific literature were used, to determine the essence of the research problem. The results of research of the basic principles of formation of a civil position of students in the course of patriotic education are presented.

Since educational organizations that implement specially organized pedagogical activities play a significant role in the education of the younger generation, the problem of patriotic education of students, taking into account the requirements of a changing society and the achievements of pedagogical science, becomes relevant again.

Key words: patriotism, patriotic education, student youth, civic position, citizenship, statehood, Motherland, institution of higher education.

УДК 37.378. 027.7

Олена Капустіна

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ORCID ID 0000-0001-8859-7435

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/114-125

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Метою статті є презентація результатів дослідження щодо перевірки ефективності моделі системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти. У статті використано такі методи дослідження, як аналіз, синтез, пояснення, узагальнення, педагогічний експеримент. Наведено результати первинного та вторинного вимірювання критеріїв і показників вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти. Практичне значення полягає в підтвердженні ефективності моделі системи. Зроблено висновок про ефективність розробленої моделі системи. Перспектива подальших наукових розвідок полягає у визначенні ефективності запропонованої моделі для виховання соціальних цінностей у дошкільників.

Ключові слова: модель, система, контрольна група, експериментальна група, кваліметрична модель, критерії, показники, рівні, ефективність.

Постановка проблеми. Сьогодні сучасний заклад дошкільної освіти покликаний всебічно розвивати особистість дитини, виховувати в неї найкращі якості та чесноти. Це дуже важливо в сучасних умовах розвитку суспільства, коли, як зазначає А. Харківська, кардинально змінюється стиль життя, звичне й зрозуміле стає чужим та дивним, ураховуючи постулат про те, що «буття визначає свідомість» (Харківська, 2008, с. 43).

О. Огієнко наголошує: «Надзвичайна швидкість оновлення технологій і знань, що зумовлюють нові уявлення про роль і функції вчителя: від професіонала, який виконує комплекс функцій, від учителя-предметника – до вчителя (викладача) – дослідника, вимагають у процесі професійної

підготовки вчителя переходу від парадигми підтримуючої освіти до парадигми інноваційної освіти, за якої однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Готовність майбутнього вчителя до інноваційної діяльності є інтегральною характеристикою, яка включає усвідомлення цінності інноваційної діяльності, знання методології, теорії та практики педагогічної інноватики, визначення оптимальних способів інноваційної педагогічної діяльності, оцінку власних можливостей у їх співвідношенні з наступними труднощами, що пов'язані з уведенням педагогічних інновацій і необхідністю досягнення високих результатів професійної діяльності» (Огієнко, 2013, с. 160).

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено цінності дошкільної освіти, серед яких визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку й подальшої самореалізації в житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного й соціального здоров'я дитини; цінувати життя і благополуччя як уміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями (*Базовий компонент дошкільної освіти*, с. 3).

Саме тому педагог дошкільної освіти повинен не тільки розуміти зміст цінностей, а ще й мати високий рівень вихованості власних. З огляду на це, виникає потреба у вихованні цінностей у процесі фахової підготовки. Особливо важливими є соціальні цінності, оскільки професія вихователя є соціальною, що вимагає від особистості педагога високого рівня знань про принципи існування в суспільстві, наявності вмінь щодо регулярного використання їх у житті та професійній діяльності, а також здатності до виховання в підростаючого покоління.

Із метою підвищення рівня вихованості здобувачів освіти в закладі вищої освіти нами розроблена та впроваджена в освітній процес модель системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти, що потребує дослідження її ефективності.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема виховання майбутніх фахівців достатньо ґрунтовно висвітлена у працях вітчизняних дослідників

О. Костащук, О. Кочерги, Л. Москальової, Г. Пономарьової, М. Роганової, А. Чаговець, Х. Шапаренко та ін.

Разом із тим, аналіз науково-педагогічних джерел засвідчив недостатню розробленість проблеми виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти. Для вирішення цього питання було проаналізовано довідкову та наукову літературу, сформульовані висновки, на основі яких було розроблено модель системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти й перевірено її ефективність.

Мета статті – презентація результатів дослідження щодо перевірки ефективності моделі системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Методи дослідження. У статті використано такі методи дослідження, як аналіз, синтез, пояснення, узагальнення, педагогічний експеримент.

Виклад основного матеріалу. Із метою перевірки ефективності впровадження моделі системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти проведено експериментальне дослідження, що передбачало три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

На першому (констатувальному) етапі було обрано експериментальну та контрольну групи, розроблено кваліметричну модель оцінки рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти, а також здійснено первинне вимірювання показників вихованості. До експерименту було залучено 130 майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Вибірка респондентів експериментальної та контрольної групи була сформована нами на основі випадкового вибору з урахуванням статистичної похибки.

Для вимірювання показників вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти нами запропоновано відповідну кваліметричну модель, яка була розроблена на основі принципів, визначених Г. Дмитренком (Дмитренко, 1999, с. 47-52), що подана в таблиці 1.

Таблиця 1

Кваліметрична модель оцінки вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти

Критерії	Коеф. вагомості критеріїв	Показники	Коеф. вагомості показників	Ступінь проявлення показника
1. Мотиваційно-орієнтовний	0,23	1.1. Мотивація виховання власних соціальних цінностей	0,33	

		1.2. Розуміння необхідності виховання соціальних цінностей для майбутніх педагогів дошкільної освіти	0,34	
		1.3. Умотивованість майбутніх педагогів до прояву соціальних цінностей (добро, правда, справедливість)	0,33	
2. Професійно-когнітивний	44	0,	2.1. Володіння знаннями про соціальні цінностей	0,33
			2.2. Уміння проявляти соціальні цінності в життєвих та педагогічних ситуаціях	0,3
			2.3. Уміння виховувати в дітей дошкільного віку соціальні цінності	0,34
3. Рефлексивно-ціннісний	33	0,	3.1. Прагнення до самовиховання соціальних цінностей	0,32
			3.2. Здійснення самоаналізу власних соціальних цінностей	0,33
			3.3. Здатність регулювати поведінку на основі соціальних цінностей	0,35

За результатами оцінювання за кваліметричною моделлю визначалися загальна оцінка вихованості соціальних цінностей по кожному майбутньому педагогу дошкільної освіти, що відповідала достатньому (від 0,33 і нижче), середньому (0,34–0,67) і високому (0,68–1,00) рівням.

Вимірювання рівня вихованості соціальних цінностей за окремими показниками проводилося шляхом написання здобувачами освіти есе та заповнення анкет. Зокрема, були використані анкети щодо визначення мотивації виховання власних соціальних цінностей (модифікація анкети С. Бубнової «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості»), розуміння необхідності виховання соціальних цінностей для майбутніх педагогів дошкільної освіти (модифікація анкети В. Мільмана «Діагностика мотиваційної структури особистості»), умотивованості майбутніх

педагогів дошкільної освіти до прояву соціальних цінностей (добро, правда, справедливість (модифікація анкети М. Роганової «Визначення рівня духовно-інтелектуального розвитку особистості»); знань про соціальні цінності, уміння виховувати соціальні цінності в дошкільників, прагнення до самовиховання соціальних цінностей (модифікація анкети Х. Шапаренко «Самоаналіз розвитку особистісного потенціалу»), самоаналізу власних соціальних цінностей (модифікація анкети О. Золотарьової «Анкета на вивчення сформованості практичних цінностей-умінь»), здатності регулювати поведінку на основі соціальних цінностей.

На другому (формульованому) етапі експерименту було впроваджено модель системи виховання соціальних цінностей в освітній процес закладів вищої освіти в експериментальній групі.

На останньому (контрольному) етапі було проведено повторне вимірювання показників, а також проведено порівняльний аналіз із результатами констатувального етапу.

За підсумками контрольного етапу експерименту було встановлено, що порівняно з констатувальним етапом, рівень вихованості соціальних цінностей у здобувачів освіти експериментальної групи виявився значно вищим, ніж у контрольній за всіма критеріями та показниками.

Так, за *мотиваційним* критерієм за результатами контрольного етапу експерименту 84 % учасників дослідження експериментальної групи (28 % – на констатувальному етапі) продемонстрували високий рівень мотивації виховання власних соціальних цінностей, тоді як 13 % (55 %) – середній, 3 % (16 %) – достатній. Для порівняння: у контрольному етапі експерименту лише 30 % здобувачів освіти (27 % – на констатувальному етапі) мали високий рівень прояву зазначеного показника, 54 % (54 %) – середній, 16 % (19 %) – достатній.

Аналогічна тенденція спостерігається за іншими показниками критерію. Зокрема, на контрольному етапі експерименту 81 % учасників дослідження експериментальної групи (27 % – на констатувальному) виявили високий рівень розуміння необхідності виховання соціальних цінностей, 15 % (52 %) – середній, 4 (21 %) – достатній. Водночас високий рівень за цим показником на контрольному етапі експерименту мали 27 % здобувачів освіти (25 % – на констатувальному), середній – 56 % (56 %), достатній – 17 % (22 %).

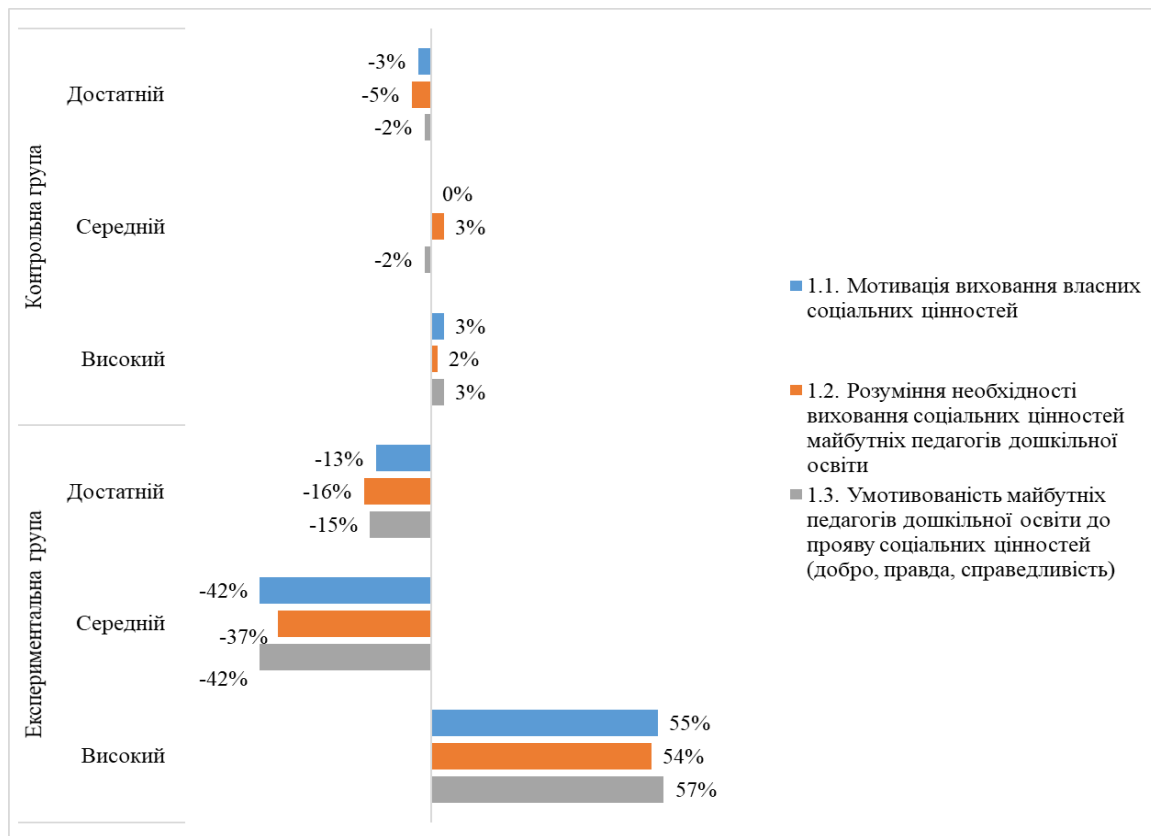

Рис. 1. Динаміка рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти за результатами контрольного етапу експерименту (за мотиваційно-орієнтовним критерієм)

За показником умотивованості майбутніх педагогів дошкільної освіти до прояву соціальних цінностей (добро, правда, справедливість) на контрольному етапі експерименту високий рівень виявили 82 % учасників дослідження експериментальної групи (25 % – на констатувальному), середній – 15 % (57 %), достатній – 3 % (18 %).

У контрольній групі були інші результати: 27 % респондентів на контрольному етапі (24 % – на констатувальному) продемонстрували високий рівень прояву показника, 54 % (56 %) – середній, 19 % (21 %) – достатній.

Динаміка рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти за *мотиваційним* критерієм подана на діаграмі.

Як видно з вищенаведеної діаграми, більш ніж на 50 % збільшився відсоток учасників дослідження експериментальної групи, що мають високий рівень вихованості за всіма показниками мотиваційного критерію, тоді як у контрольній групі відсоток таких здобувачів освіти не перевищував 3 %.

За результатами контрольного етапу експерименту також значно збільшилася кількість майбутніх педагогів дошкільної освіти експериментальної групи, які продемонстрували високий рівень сформованості соціальних цінностей за *професійно-когнітивним* критерієм.

Зокрема, на контрольному етапі експерименту 82 % учасників дослідження експериментальної групи (17 % – на констатувальному) виявили високий рівень володіння знаннями про соціальні цінності, 16 % (56 %) – середній, 1 % (27 %) – достатній, тоді як серед здобувачів освіти контрольної групи високий рівень вихованості за цим показником на контрольному етапі експерименту мали 24 % респондентів (18 % – на констатувальному), середній – 51 % (52 %), достатній – 25 % (29 %).

Також в експериментальній групі на контрольному етапі експерименту порівняно з констатувальним відсоток здобувачів освіти, які показали високий рівень умінь, проявляти соціальні цінності в життєвих та педагогічних ситуаціях, суттєво збільшився (з 13 % до 81 %), тоді як зменшилася кількість учасників дослідження із середнім (з 60 % до 18 %) та достатнім (з 27 % до 1 %) проявом показника.

У контрольній групі позитивна динаміка за цим показником була не така помітна. Так, 17% учасників дослідження на контрольному етапі експерименту (16 % – на констатувальному) продемонстрували високий рівень умінь проявляти соціальні цінності в життєвих та педагогічних ситуаціях, 59 % (57 %) – середній, 24 % (27 %) – достатній.

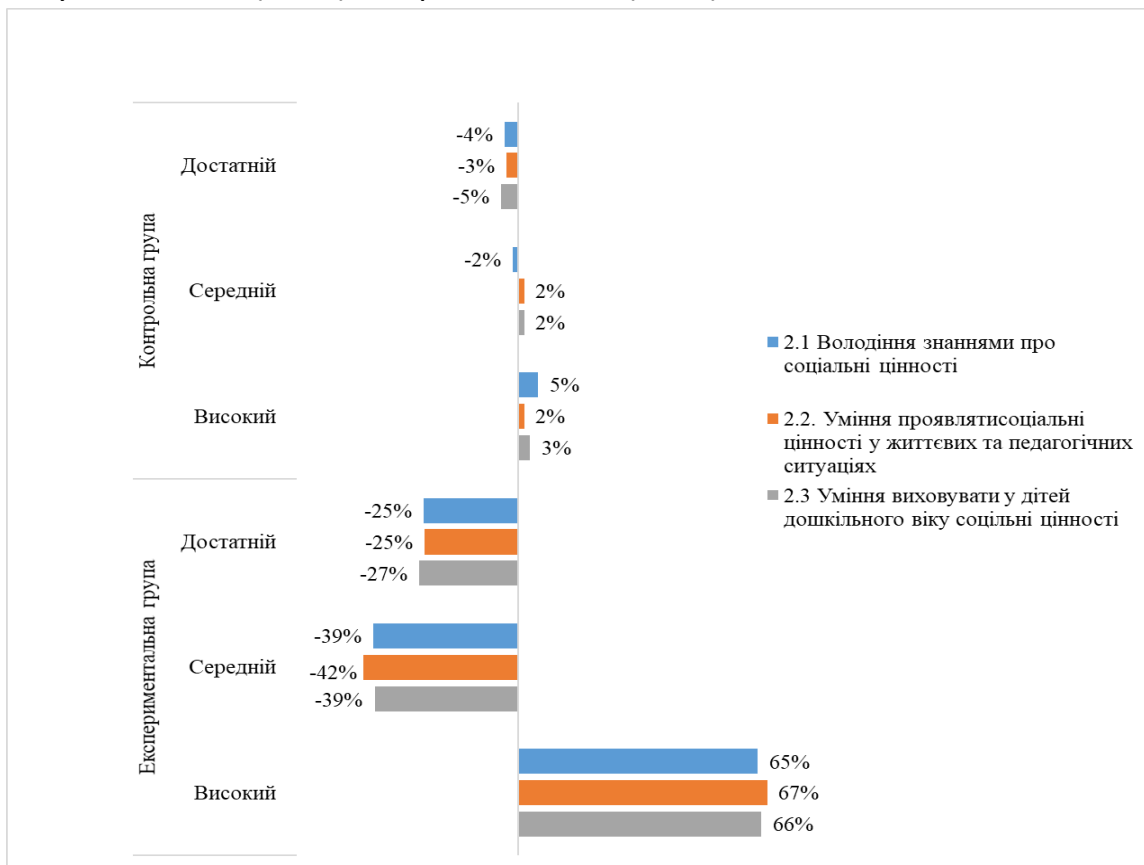

Рис. 2. Динаміка рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти за результатами контрольного етапу експерименту (за професійно-когнітивним критерієм).

Серед учасників дослідження експериментальної групи 81 % здобувачів освіти на контрольному етапі експерименту (15 % – на констатувальному) мали високий рівень сформованості умінь виховувати в дітей дошкільного віку соціальні цінності, 15 % (54 %) – середній, 4 % (31 %) – достатній. Разом із тим, у контрольній групі високий рівень прояву показника мали на контрольному етапі експерименту 17 % здобувачів освіти (14 % – на констатувальному), середній – 54 % (52 %), достатній – 29 % (33 %). Як видно з діаграми, в експериментальній групі майже на дві третини збільшилася кількість здобувачів освіти, які мали високий рівень прояву показників за професійно-когнітивним критерієм, тоді як у контрольній групі відсоток таких учасників дослідження зріс на 2-5 %.

За рефлексивно-ціннісним критерієм здобувачі освіти експериментальної групи на контрольному етапі експерименту показали значно кращі результати вихованості соціальних цінностей, ніж учасники дослідження, які складали контрольну групу.

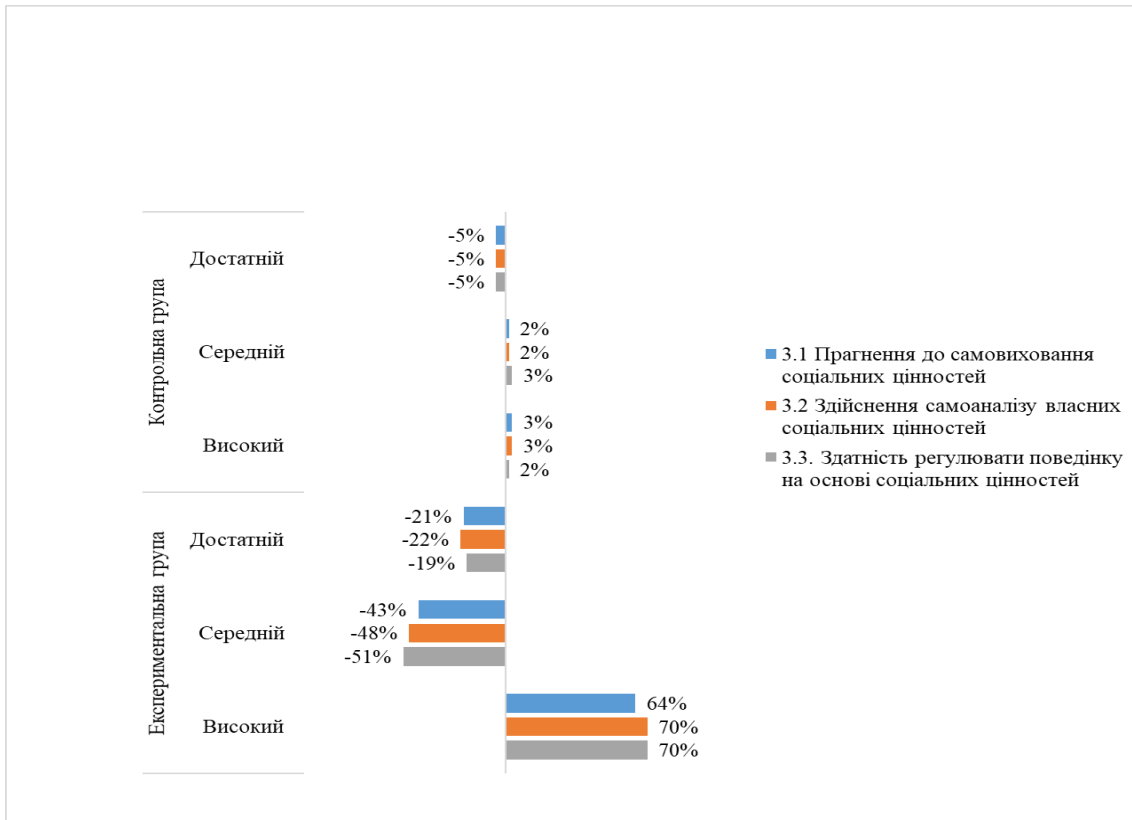

Рис. 3. Динаміка рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти за результатами контрольного етапу експерименту (за рефлексивно-ціннісним критерієм)

Зокрема, 78 % здобувачів освіти експериментальної групи на контрольному етапі експерименту (13 % – на констатувальному) виявили високий рівень прагнення до самовиховання соціальних цінностей, 18 %

(61 %) – середній, 4 % (25 %) – достатній. У контрольній групі високий рівень прояву зазначеного показника продемонстрували 16 % здобувачів освіти на контрольному етапі експерименту (13 % – на констатувальному етапі), середній – 62 % (60 %), достатній – 22 % (27 %).

Також на контрольному етапі експерименту високий рівень здійснення самоаналізу власних соціальних цінностей показали 82 % майбутніх педагогів дошкільної освіти експериментальної групи (12 % – на констатувальному), 16 % (64 %) – на середньому, 2 % (24 %), тоді як відсоток здобувачів освіти контрольної групи з високим рівнем прояву показника складав 14 % на контрольному етапі (11 % – на констатувальному), середнім – 65 % (63 %), достатнім – 21 % (25 %).

82 % учасників дослідження експериментальної групи на контрольному етапі експерименту (12 % – на констатувальному) продемонстрували високий рівень здатності регулювати поведінку на основі соціальних цінностей, 15 % (66 %) – середній, 3 % (22 %) – достатній.

У контрольній групі лише 13 % респондентів на контрольному етапі експерименту (11 % – на констатувальному) мали високий рівень за цим показником, тоді як 70 % (67 %) – середній, 17% (22 %) – достатній.

За результатами контрольного етапу експерименту суттєво збільшився відсоток здобувачів освіти експериментальної групи, які мали високий рівень прагнення до самовиховання соціальних цінностей (на 64 %), здійснення самоаналізу власних соціальних цінностей, здатності регулювати поведінку на основі соціальних цінностей збільшився (на 70 %).

Для порівняння: відсоток таких респондентів у контрольній групі збільшився за всіма показниками *рефлексивно-ціннісного* критерію на 2-3 %.

Результати контрольного етапу експерименту також показали суттєве збільшення відносної кількості здобувачів освіти експериментальної групи, які отримали загальну оцінку, що відповідала високому рівню вихованості (на 67 %). Разом із тим, відсоток таких респондентів у контрольній групі збільшився лише 2 %.

Отже, результати експериментального дослідження засвідчили ефективність запропонованої моделі системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Із метою перевірки ефективності впровадження моделі системи виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти було проведено дослідження, що включало констатувальний, формувальний та контрольний етап. Оцінювання рівня вихованості соціальних цінностей у

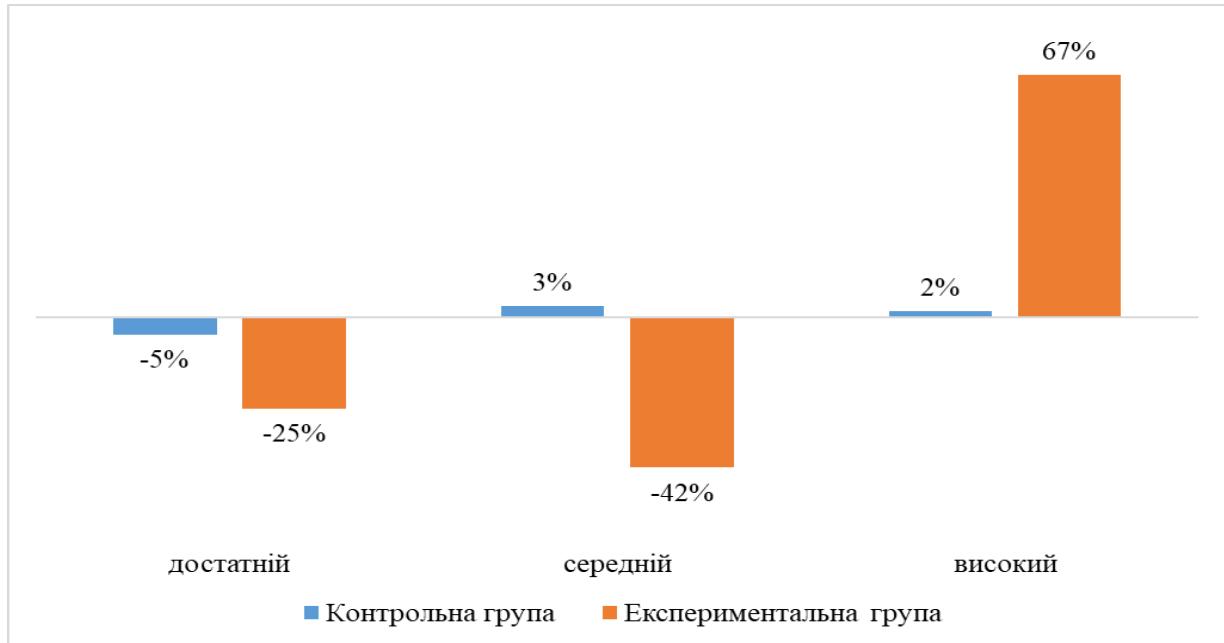

Рис. 4. Динаміка рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти за результатами контрольного етапу експерименту (загальна оцінка)

майбутніх педагогів дошкільної освіти здійснювалося за допомогою кваліметричної моделі, що містила показники, вимірювачами яких слугували відповідні анкети. Результати контрольного етапу експерименту показали суттєве зростання відсотка здобувачів освіти експериментальної групи, які мали високий рівень вихованості соціальних цінностей за всіма критеріями та показниками, порівняно з учасниками дослідження контрольної групи.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні ефективності запропонованої моделі для виховання соціальних цінностей у дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА

- Базовий компонент дошкільної освіти: затв. Наказом МОН від 12.01.2021 № 33: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> (Basic component of preschool education: approved by the Order of the Ministry of Education and Science of 12.01.2021 № 33: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>).
- Дмитренко, Г. А. (1999). *Стратегічний менеджмент у системі освіти*. Київ: МАУП (Dmyitrenko, H. A. (1999). *Strategic management in the education system*. Kyiv: IAPM).

Огієнко О.І. (2013). Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (33), 154-162 (Ogienko, O. I. (2013). Formation of readiness for innovative activity as an important component of professional training of future teachers. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (33), 154-162).

Харківська А. А. (2008). Lifelong learning – сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 9, 145-151 (Kharkivska, A.A. (2008). Lifelong learning – modern problems and ways to solve them. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, 9, 145-151).

РЕЗЮМЕ

Капустина Елена. Экспериментальная проверка эффективности модели системы воспитания социальных ценностей у будущих педагогов дошкольного образования.

Целью статьи является презентация результатов исследования по проверке эффективности модели системы воспитания социальных ценностей у будущих педагогов дошкольного образования. В статье использованы методы: анализ, синтез, объяснение, обобщение, педагогический эксперимент. Приведены результаты первичного и вторичного измерения критериев и показателей воспитанности социальных ценностей у будущих педагогов дошкольного образования. Практическое значение состоит в подтверждении эффективности модели системы. Сделан вывод об эффективности разработанной модели системы. Перспектива дальнейших научных исследований состоит в определении эффективности предложенной модели для воспитания социальных ценностей у детей.

Ключевые слова: модель, система, контрольная группа, экспериментальная группа, квалиметрическая модель, критерии, показатели, уровни, эффективность.

SUMMARY

Kapustina Olena. Experimental verification of the effectiveness of the model of the system of education of social values in future teachers of preschool education.

The purpose of the article is to present the results of a study to test the effectiveness of the model of education of social values in future teachers of preschool education. The article uses such methods as analysis, synthesis, explanation, generalization, pedagogical experiment. It is determined that a number of requirements are set for the future preschool teacher. The article contains the results of an experimental study to verify the effectiveness of the implementation of the model of the system of education of social values in future preschool teachers. It is determined that a number of requirements are set for the future preschool teacher. That is why the teacher of preschool education must not only understand the essence of values, but must also have a high level of education. It is established that there is the need for the education of values in higher education. The importance of social values is emphasized, because the pedagogical profession is social, that is why it requires from the teacher a high level of knowledge, skills in relation to social values, as well as the ability to educate them both in themselves and in students. It is proved that the problem of education of future teachers is relevant, but it is necessary to study the education of social values in future preschool teacher. In order to solve this problem, a model of the system of education of social values in future preschool teachers was developed. To test the effectiveness of this model of the system, an experiment was conducted in three stages (ascertaining, forming, control). A qualimetric model for estimating the level of education of social values in future preschool teachers is proposed. Measurement of the level of education of social values for each indicator was carried out on the basis of filling out questionnaires

and writing essays. The results of primary and secondary measurement of criteria and indicators of education of social values in future teachers of preschool education are given. According to the results of the control stage of the experiment, a conclusion was made about the effectiveness of the developed model of the system of education of social values in future teachers of preschool education. The results of the control phase of the experiment showed a significant increase in the respondents of the experimental group, who had a high level of education of social values by all criteria and indicators, compared with students of the control group. The conclusion about efficiency of the developed model of the system is made. The prospect of further research lies in the effectiveness of the proposed model for the education of social values in children.

Key words: *model, system, control group, experimental group, qualimetric model, criteria, indicators, levels, efficiency.*

UDC 37.091.4:377.8(477.52)

Dmytro Kozlov

Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko
ORCID ID 0000-0003-1875-0726

Iryna Mykhailychenko

Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko
ORCID ID 0000-0002-4394-3127

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/125-135

IMPLEMENTATION OF HUMANE PEDAGOGY IDEAS IN LEBEDYN PEDAGOGICAL SCHOOL NAMED AFTER A. S. MAKARENKO UNDER L. KIRDISHCHEVA LEADERSHIP

The publication is devoted to the implementation of the ideas of humane pedagogy in the Lebedyn pedagogical school named after A.S. Makarenko under the leadership of L. Kirdishcheva. A review of recent studies of the problem of humanization is made. The historical origins of the phenomenon of humanism are outlined. The thesis of Sh. Amonashvili, the President of the International Center for Humane Pedagogy on the principles of implementation of humane pedagogy is presented. Peculiarities of practical use of ideas of humane pedagogy in the educational process of Lebedyn Pedagogical School are revealed.

Key words: *humanism, humane pedagogy, humanism ideas, humanization of educational process, pedagogical school.*

Introduction. The dominant characteristic of modern life is that it is subject to unprecedented rapid change. As a result, education institutions cannot limit themselves to broadcasting the established objects content, techniques and values, as they will soon become useless or even hinder the full realization of the student's personality. Education institutions should promote the formation of students' flexibility, openness to the new, the ability to adapt and courage in the face of the unexpected. These qualities are likely to continue to be important throughout everyone's life, while specific skills and knowledge are rapidly becoming obsolete. Therefore, the educational space of